

Kapitlu 1

It-Twaqqif taċ-Circolo San Gabriele

Fl-epoka tal-1920, il-popolazzjoni f'Casal Balzan¹ insibu li kienet tlahhaq 1,228 li minnhom 512 kienu rġiel u 716 nisa. Fil-qasam tas-sahha, Casal Balzan kellu wkoll il-Berġa tieghu li kienet tiġbor ir-rahali ta' Hal Lija u ta' H'Attard ukoll. It-Tabib tad-Distrett kien Dott. Tancred Castillo.²

Is-Sorijiet Franġiskani Missjunarji ta' Marija kienu waslu f'Casal Balzan fis-sena 1920. Billi kellhom għal qalbhom it-tagħlim, fethu skola bl-isem *Stella Maris School* li ghadha tagħti sehemha fl-edukazzjoni ta' pajjizna sal-lum.³ Skola privata oħra kienet dik *Elementary* għall-bniet biss li kienu jattendu madwar 60 tifla. Din kienet tinsab fil-Kunvent tal-Buon Pastur fi Triq Idmejda u bhala Sinjora kellha lil Sr. Marija Dolores Bonavia. L-Iskola Primarja tal-Bniet f'Casal Balzan fis-sena 1920 kienet dik fejn illum hemm il-bini tal-Kunsill Lokali, magħruf bhala Palazzo Testaferrata fil-bidu ta' Triq il-Kbira, il-parti ta' fuq. L-Iskola Primarja tas-Subien kienet tintuża dik id-dar il-kbira qrib il-Ġnien ta' San Anton li illum iġġib l-isem ta' *Dar is-Serħ*. F'Casal Balzan konna nsibu wkoll skola ta' bil-lejl.⁴

F'Casal Balzan kont issib ukoll Fergħa tal-Posta fis-sena 1920 però din għalqet fis-sena 1921. L-Għassa tal-Pulizija kienet f'salib it-toroq bejn Triq il-Kbira u Triq San Anton, Casal Balzan, u Triq Annibale Preca u Triq il-Kbira, Casal Lija. Din l-Għassa kienet isservi kemm għan-nies ta' Casal Balzan u ta' Casal Lija.

¹ Hekk jidher isem Hal Balzan fil-Minuti tal-ewwel snin.

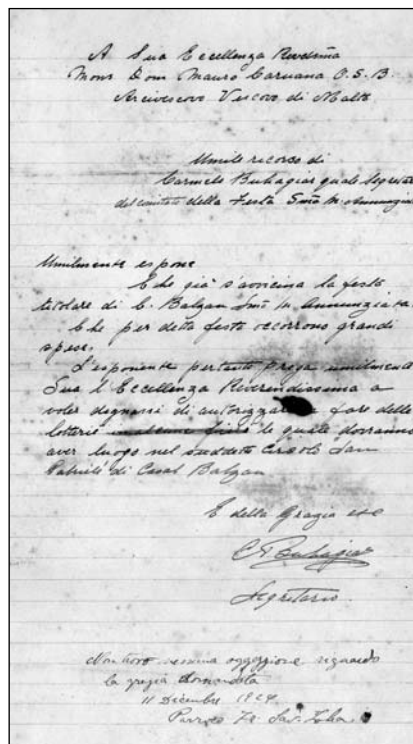
² Guido Borg B.A. - "Hal Balzan fl-1920." *Ktieb tal-Festa 1994 - Każin tal-Banda San Gabriel – Hal Balzan*.

³ Dun Ġwann Dimech. *Hal Balzan Ġrajjetu sal-1999* - Edukazzjoni f'Hal Balzan pġ 342.

⁴ Guido Borg B.A. - "Hal Balzan fl-1920." *Ktieb tal-Festa 1994 - Każin tal-Banda San Gabriel – Hal Balzan*.

Fil-qasam agrikolu, Casal Balzan kien fl-aqwa tiegħu. 'Il bogħod mill-iżvilupp, Hal Balzan kien jgħodd sew il-motto tiegħu 'Hortibus Undique Septa' – 'Imdawwar bil-ġonna minn kullimkien.' Il-ġonna tal-laring u l-arja friska kienet tagħmel il-qasam agrikolu mfitte⁵.

Il-Gvernatur ta' Malta fis-sena 1920 kien Lord Plumer. Malta kienet tahtu bejn l-1919 u l-1924. L-Isqof kien Mons. Dom. Mauro Caruana OSB. Ittra interessanti li sibt kienet intbagħtet f'Novembru 1924 lil dan l-Isqof mis-Segretarju Carmelo Buhagiar biex jingħata permess halli ċ-Circolo San Gabriele jkun jista' jagħmel lotteriji 'che per detta festa occorrono grandi spese.' Fil-11 ta' Diċembru 1924, l-Isqof Caruana jibgħat lura 'non trovo nessuna oggezzione riguardo la grazia domandata.'

*L-ittra li nbagħtet lill-Isqof
Mons. Dom. Mauro Caruana.*

L-iskop ewlieni....

L-iskop ewlieni mill-bidu sa mit-twaqqif kien li din is-Socjeta' tghin fil-festi esterni tal-Lunzjata, Patruna ta' Hal Balzan. Disghin sena wara baqa' bl-istess skop. Dan kollu jagħmilna kburin. Però l-iskop ewlieni kiber mal-milja taż-żminijiet...u barra l-armor, żdiedet il-muzika, ghajnuna fil-Knisja (kemm barra u kemm ġewwa) u dak kollu li jorbot miegħu r-rahall li fih għamilna l-ewwel passi...Hal Balzan. Għalhekk ahna rridu nkomplu nixprunaw it-tradizzjonijiet ta' qabilna halli nhallu din is-Socjeta' li tant inhobbu fil-quccata.

Il-bidu...

Imma x'kien il-veru punt tat-tluq li ġieghel li tinfetah Socjeta' ġdida? F'mohhna jrid ikollna s-sitwazzjoni ta' pajjiżna. Ma ninsewx li għaxar xhur qabel kienet

⁵ Guido Borg B.A. - "Hal Balzan fl-1920." *Ktieb tal-Festa 1994 - Każin tal-Banda San Gabriel – Hal Balzan.*

Circolo San Gabriel
R. Balzan

- Regulamenti -
Statut I

Liscop tac. Circolo

Art. 1 Liscop ta edana ie. Circolo, mahies kaga' thra klij bies icom-
pli jain lil festa kultural ta dan irakal, li hie S' Amun-
giazioni ta Maria Vergini "Lunziata" jelli icun hann
lozon, pero milli icun jista second icircustanzi

Statut II

I kura u għeluf tac. Circolo

Art. 2 Liscop hua suspost li icun miftaki fil granet kay-xghd
mill' Abn Maria s' el Hday ta bilieil, fil Hday ul festi
cmandaki mit. kminja sal kday tabilleil

Art. 3 Liscop ma jistok jidklu nis li ma icunuy soji,
pero cul soiu jista jistiden klij fil Circolo xabasta
mhuy millistis rakal

Art. 4 Mill' biliet sa mhay il festa tal Lunziata, San Valentino
il Milled u it. Tre. Rq, li circolo jista jidhol culkath

X

Statut III

Ammissioni tas. Soji

Art. 5 dan ic. Circolo jistok jassocian^{tant} min tal Balzan
x chem uoll min Biliet u kura thra, pero billi
isir boplu bein il amilat dretteu.

Art. 6 Bies uikad icun soiu irid ossia janed, domanda
lil xi membru tal cunitak kant lil miktub u chem
verbal

Art. 7 Jacc, dac li jistid jidhol soiu, u icun^{ta} anfas
min 16 il. sena, mhuy jatro anfas min 16 irid icollu
il cunsens tal genituri jew ta min icun kied jithu
cura kighou

Art. 8 L' abbonament tas. Soji hua ta 1/4 fix-sahar,
pero jista isir uoll klas lil qinqha u l'entra-
tura hie 1/2.

faqqghet ir-rewwixta tal-Maltin mill-impożizzjoni tal-barrani f'dan il-każ fil-konfront tal-Gvern Kolonjali Inġliż, f'dik li hi maghrufa bhala s-*Sette Guigno*. Jিংhad li bhal kull hag'ohra, il-poplu kellu fehmiет differenti f'kull haġa, ibda fuq kwistjonijiet lokali kif ukoll fuq dawk nazzjonali. Jekk niġi għall-kwistjonijiet lokali, jinghad li hawn f'Casal Balzan inholqet kwistjoni dwar il-qniepen. Fil-bidu tas-sena 1920, il-Kappillan ta' dak iż-żmien Dun Amabile Sisner kien habbar li ser jibda jiġbor il-flus halli l-Parroċċa tkun tista' tixtri sett qniepen ġodda⁶. Jidher għalhekk li l-unika Soċjetà li kienet teżisti f'dik l-epoka, iċ-*Circolo Maria Annunziata*⁷ ddeċieda li ma torganizzax il-festi esterni tal-Lunzjata bhas-snin ta' qabel halli jagħti ċans lill-Kappillan jiġbor il-fondi mehtieġa għal opra hekk kbira.

Hemm min jgħid li zghazagh Balzanin iprotestaw kontra dan u ddeċidew li

⁶ Fis-sena 1919 kien inhatar kumitat għall-qniepen ġodda. Bażikament kien iffurmat mill-istess Kumitat taċ-*Circolo Maria Annunziata*, l-unika Soċjetà fir-rahall sal-1919. Il-Kumitat kien iffurmat hekk: President - Ġuzeppi Vassallo Ta' Mudest, Segretarju – In-Nutar Luigi Gauci Forno, Kaxxier - Luigi Briffa Il-Pepes, Viċi-Kaxxier - Salvatore Pisani Tat-Tanti filwaqt li bhala membri nsibu lil Salvatore Debono Ta' Peppina, Fredu Camilleri Ta' Dorina, Carmelo Muscat Ta' Vokali, Mikiel Micallef Tal-Fanfra, Carmelo Pisani, Ċensu Brincat Ta' Balal, Ġuzeppi Sammut (missier il-Kanonku Dun Spir) u Franġisku Sammut Ta' Rozi. Irridu ngħidu li dawn il-membri kellhom kuraġġ kbir għad-diffikultajiet kbar li kienu ser isibu biex jiġbru l-fondi. Dawn bdew jiġbru flus u damu 6 snin sabiex waslu biex jixtru sett qniepen ġodda tad-Ditta Franciża Paccard. Ma kinitx triq faċli sabiex jingabru l-fondi mehtieġa, ma ninsewx il-qagħda ta' pajjiżna fis-snin 20. Dan kollu jistqarru Valentino Muscat maghruf bhala s-Surmast u Kaxxier għal żmien twil fil-Każin tal-Banda San Gabriel li fil-gazzetta *Hal Balzan* jgħid ukoll li '*kienet triq iebesha u dan juri kemm l-antenati tagħna habbew lil Hal Balzan*'. Jিংhad ukoll li dan il-Kumitat wera x-xewqa mal-Kappillan li l-festa tinzamm għal sentejn. Intant kien lahaq miет il-Kappillan Sisner fl-1923 u lehaq bhala Kappillan FX Zahra.

⁷ Iċ-*Circolo Maria Annunziata* kien twaqqaf fis-sena 1890 bl-ghan li jiehu hsieb l-armor ta' barra tal-festa tal-Lunzjata. Insibu li lokalitajiet ohra bdew jifthu diversi għaqdiet soċjali kif ukoll mużikali bl-ghan li jissahhu l-festi titulari kif ukoll sekondarji (tal-Fratellanzi). Nafu wkoll li f'Hal Balzan il-festi ta' ġewwa ad unur l-Annunzjata bdew jieħdu xejr'ohra tant li fis-sena 1868 saret l-istatwa artistika tal-Lunzjata minn idejn Salvatore Dimech 'is-Sartx' filwaqt għall-festa tas-sena 1875 fil-Knisja Parrokkjali kienet iżżanznet l-Antifona *Spiritus Sanctus* ta' Dott. Mro Paolo Nani. (Dan insibuh f'dak li halla s-Sur Pawlu Grima, President għal 39 sena fis-Soċjetà Marija Annunzjata li fi żmienu twaqqfet il-Banda Marija Annunzjata fis-sena 1993.) L-ewwel President taċ-*Circolo Maria Annunziata* kien Valentino Falzon maghruf bhala 'Iċ-Ċej'. Dan dam mit-twaqqif taċ-*Circolo* sal-1897 sakemm mis-sena 1898 insibu lil Mastru Piju Ebejer jokkupa l-kariga ta' President. Mastru Pij dam jokkupa din il-kariga sas-sena 1903. Aktar 'il quddiem naraw lil Valentino Falzon attiv fiċ-*Circolo San Gabriele* u jiddisinja l-pedestall ta' Ġuditta li kienet saret fis-sena 1926 filwaqt lil Mastru Piju Ebejer narawh ihabrek sabiex issir il-festa tal-Lunzjata tas-sena 1920 meta qamet il-kwistjoni tal-qniepen. Dan narawh aktar 'il quddiem f'din il-kitba.

huma stess jorganizzaw il-festi esterni f'għieh il-Lunzjata. Jissemew ismijiet ta' Balzanin, fosthom il-kuntrattur maghruf Balzani Mastru Piju Ebejer (1874-1931)⁸ li heggeg lil dawn iż-żgħażaġh Balzanin sabiex jieħdu dan il-pass. Jinghad li hu kien ta £2 lil Giuseppe Muscat Ebejer u lil Manwel Mifsud *Ir-Ruħhala* (f'Hal Balzan issib il-laqam bhala Tan-Nuħhala) u talabhom jiġbru £2 ohra sabiex imorru Birkirkara għand Ġanni l-*Imghajjen* biex jikru trofej u bñadar halli xorta jarmaw għall-festa tal-Lunzjata.⁹ Jinghad li dawn iż-żgħażaġh Balzanin kellhom dispaċir fihom infushom għall-fatt li l-festa tal-Lunzjata kienet taħbat dejjem fiż-żmien ir-Randan (25 ta' Marzu). Jidher li kien hemm diversi reazzjonijiet dwar id-data tal-festa. Għalhekk qatt ma setghu jistabbilixxu data li tibqa' ssir il-festa. Meta allura dehret li l-festa ha tibda ssir Hadd fuq l-Ghid, inqalghet din il-kwistjoni tal-qniepen.

*L-Imghallem Balzani Mastru Piju Ebejer.
(Ritratt bil-kortesija ta' Myriam Cassar)*

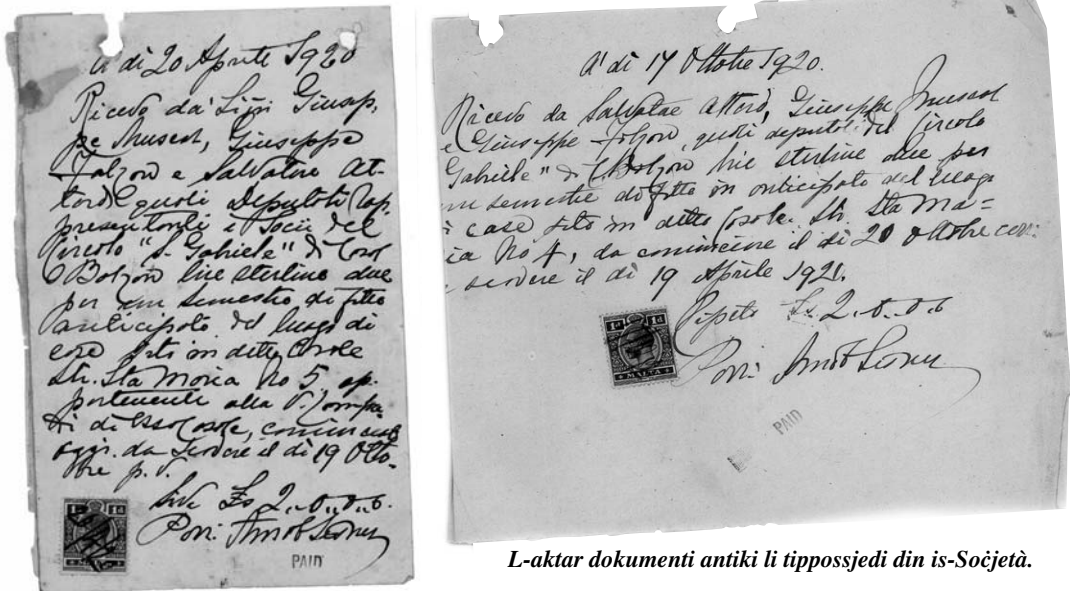
F'dik is-sena, il-festa titolari tal-Lunzjata kienet saret nhar il-Hadd 11 t'April 1920, Hadd fuq l-Ghid il-Kbir (L-Ghid il-Kbir kien gie ccelebrat fl-4 ta' April 1920)¹⁰. Kien it-Tnejn ta' wara, jiġifieri d-19 t'April 1920 li nsibu l-eqdem irċevuta fl-arkivju tal-Każin bl-ittri C.S.G. li juri l-hlas tal-kiri tas-Sede l-għdida għač-Circolo *San Gabriele* li kien għadu kif infetaħ. Dan juri li dawn iż-żgħażaġh ma kellhom l-ebda kompromess fir-rahall ma' hadd, dan juri li dawn iż-żgħażaġh kellhom għal qalbhom il-festa titolari tal-Lunzjata u kienu lesti jagħmlu minn kollox basta ma jitnaqqsilhom xejn minn dak li kienu jhobbu... il-festa tal-Lunzjata. Nimmaġina

⁸ Mastru Pij, kif kien maghruf fost il-Balzanin, kien kuntrattur maghruf f'dawk iż-żminijiet u bena diversi postijiet fosthom il-Kunvent tal-Buon Pastur f'Hal Balzan fis-sena 1899, il-Villa tal-Imhalled Refalo (illum il-parti l-antika tal-Lukanda Corinthia) fost hafna bini militari iehor. Hu kien twieled il-Belt Valletta u mghammed fil-Parroča ta' San Duminku. Però wara t-twelid, missieru Mastru Ġann u ommu Carmela ġew joqoghdu Hal Balzan. Imbagħad iżzewweg lil Carmela (ritratt f'pagna xiii), Taljana minn Reggio Calabria u kellhom 12-il wild...wiehed minnhom kien Luigi Ebejer BEM li serva għal diversi snin bhala Segretarju ta' din is-Socjetà.

⁹ Minn fomm Gabriel Caruana.

¹⁰ Din is-sena jahbat l-istess kalendarju jiġifieri l-Ghid sar il-Hadd 4 t'April 2010.

li saru diversi laqgħat mal-Kappillan Sisner¹¹, kemm qabel il-festa li kienet saret il-Hadd 11 t'April 1920 kif ukoll fil-ġimgha ta' wara. Permezz ta' dik l-irċevuta, toħroġ il-konkluzjoni li d-data uffiċjali tal-ftuħ ta' din is-Socjetà l-ġdida għandha tkun id-19 t'April 1920.¹²

L-aktar dokumenti antiki li tippossjedi din is-Socjetà.

Is-sitwazzjoni tal-pajjiż f'dik l-epoka

Madanakollu, wiehed ma jistax jeskludi s-sitwazzjoni politika ta' dak iż-żmien li setgħet b' mod jew iehor inkoraġġiet liż-żgħażaġħ biex jifthu soċjetà ġdida. Wiehed ta' min iġhid li ċ-Circolo Maria Annunziata kien aktar miġbud lejn il-Partit Nazzjonalista mmexxi minn Nerik Mizzi (1885-1950), mentri n-nies li kienu ġejjin min-naħa ta' fuq ta' Hal Balzan kienu l-biċċa l-kbira miġbudin lejn il-Partit Kostituzzjonali mmexxi minn Sir Gerald Strickland (1861-1940). Allura jista' jkun li din il-qasma setgħet affettwat l-andament biex tinfetħ Soċjetà ġdida hawn f'Hal Balzan.¹³

¹¹ Il-Kappillan Amabile Sisner tweied f'Bormla fit-13 t'Awwissu 1854 u miet fis-17 ta' Ġunju 1923. Kien kittieb magħruf f'dawk iż-żminijiet. Hu serva ta' Kappillan bejn it-18 ta' Ġunju 1896 sakemm miet. Kittieb ta' diversi kotba. Biex nuru ftit eżempji, fis-sena 1900 Sisner kien hareġ il-Hajja ta' San Franġisk Saverju – Appostlu tal-Indja. Fl-1904 hu ppubblika ktieb 'Imxi l-Ġenna' li kien popolari hafna f'pajjiżna. L-itwal poezija li kiteb kien jisimha Lill-Hanina Omm Alla (Consolatrix Afflictorum). (Carmel Bezzina 'Dun Amabile Sisner' *Hal Balzan Mejju-Ġunju 1973*: pğ 2-3)

¹² Guido Borg B.A. – Ktieb tal-Festa 1988 Kazin tal-Banda San Gabriel – Hal Balzan. Il-Bidut tas-Socjetà.

¹³ Guido Borg B.A. jikteb fl-istess ktieb, 'Għaż-żgħażaġħ tas-seklu 20 l-idea li tiġġieled għal drittijietek forsi kienet xi haġa ġdida. *Għalihom* kienu żminijiet ta' tama għal ġejjieni hieni.'

It-Twaqqif taç-Circolo San Gabriele

CIRCOLO SAN GABRIELE 19 NOV 1920

Esito dal 19 Aprile fino al 13 Nov 1920
(Del 1mo Rendiconto)

Bhara mil 2000 dal 19 to 20 Ottobru	
micni min and il Rev. P. Amabile S. S. S.	
fil sitt xhur il kullien, ummieri al sena	
Hlas ta' kull sitt xhur	L. 3. 0. 0
Ghamara mixtra mil f'Għarbi	
min and is-Sur G. S. S.	L. 3. 0.
Incisa tan-nofs tal-Bħara mixtra	
min and Għe Għe Għe Għe Għe Għe	L. 1. 0. 0
fil Għe Għe Għe Għe Għe Għe	L. 0. 0.
Għamara mixtra min Għe Għe Għe	
fil 25 t'April u 25 t' Mijju	
fil 25 t'April (Għamara)	- 8. 0
fil 25 t' Mijju (Għe Għe)	- 6. 9 1/2
Għamara u ecc. mixtra min	
Għe Għe Għe Għe Għe Għe	L. 9. 0 1/2
fil Għe Għe Għe Għe Għe Għe	
il cont. tal-Bħara mil 2000 Mijju	
fil 15 t' Settembru u 12 t' Settembru 1920	
Għe Għe Għe Għe Għe Għe	L. 5. 0
Għe Għe Għe Għe Għe Għe	
Għe Għe Għe Għe Għe Għe	L. 6. 7
Għe Għe Għe Għe Għe Għe	- 0
Bħara mil 2000 Ottobru u 19 t' April 1920	L. 0. 0

L-ewwel rendikonti li nsibu fl-Arkivju

Fl-ewwel irċevuta li għamel il-Kappillan Sisner nhar it-Tnejn 19 t'April 1920 insibu li sejjaħ lil dawk it-tliet żgħażaġh 'quali deputati, rappresentanti e soci del Circolo San Gabriele', xhieda li Giuseppe Muscat, Giuseppe Falzon u Salvatore Attard mhux biss kienu soċji iżda kienu qed jirrappreżentaw lil shabhom li kienu tawhom l-awtorita' biex jieħdu dan il-pass. Dan kollu juri li l-Kappillan Sisner kien jaf x'inhu għaddej sew fir-raħal u dawn iż-żgħażaġh kienu jgħarrfuh b'kollox x'inhu għaddej.

B'xorti hazina ma nsibu l-ebda minuti tal-ewwel laqgħa. Però fil-Ktieb 'Introito e Esito' li kienu jżommu f'dawk iż-żminijiet, naraw li ç-Circolo San Gabriele kien fetah b'għoxrin soċju li harġu porzjon ta' 2s 6d(12c5m) kull wiehed. Hawnhekk ta' min jinnota li l-kera tad-dar fejn infetah il-Każin kienet ta' £2 kull sitt xhur bil-quddiem. Fil-minuti tat-28 ta' Settembru 1920 jidhru r-regoli tal-kiri ta' kamra għall-futbol. Imbagħad insibu wkoll fatt importanti iehor fir-rendikont tat-13 ta' Novembru 1920, jiġifieri

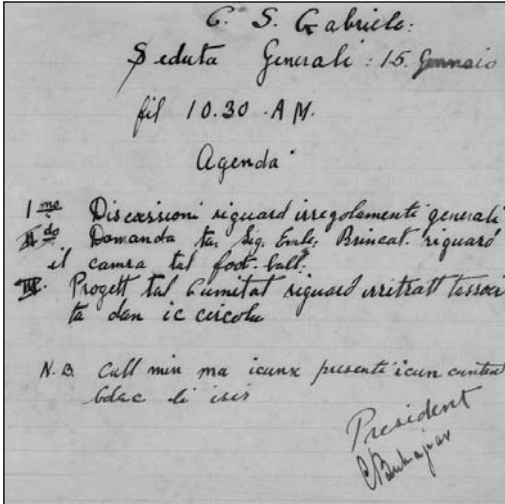

Sir Gerald Strickland

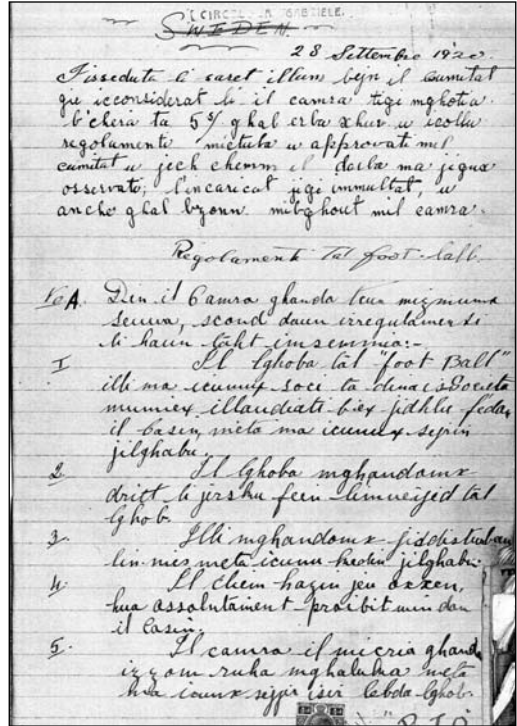

Nerik Mizzi

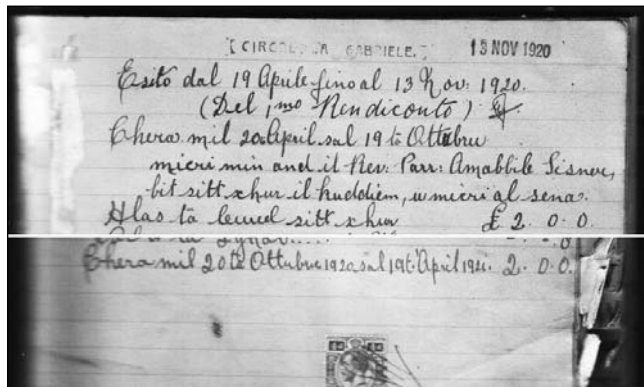
seba' xhur wara l-ftuh tas-Socjetà, li d-dhul ta' 5s (25c) għall-*Chera tal-Camra tal-Football*, prova li l-futbol kien diġa' jeżisti f'Hal Balzan f'dik is-sena. Kera ohra simili għall-Futbol reġġhet issemmiet f'Seduta tal-Kumitat li saret fit-22 ta' Jannar 1922. Dan juri li diletanti Balzanin tal-Futbol kienu jagħmlu użu mill-istess post taç-*Circolo San Gabriele*.

Dokument li tissemma l-camera tal-football.
 (miktuba kif misjuba fid-dokument)

Dokument juri li kienu saru sett regoli ħalli
 d-diletanti tal-futbol jikru kamra
 fis-Sede taç-Circolo San Gabriele

Kif tindunaw il-kera kienet tiġħallas minn qabel. Mela l-ewwel kera tħallset fl-20
 t'April 1920 kif jidher f'ritratt qabel, filwaqt it-tieni kera tħallset fis-17 t'Ottubru 1920.